

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาในการวิจัย

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาสำคัญของเกือบทุกประเทศทั่วโลก และยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ ทำให้ประเทศต่างๆ ต้องตระหนักถึงอันตราย อันจะส่งผลถึงมนุษยชาติมากยิ่งขึ้น ดังนั้นในหลายประเทศจึงมีมาตรการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมภายในประเทศของตนเองให้เหมาะสม ภายใต้ขีดจำกัดของทรัพยากรในประเทศ เพื่อสร้างความเจริญอย่างได้ประโยชน์สูงสุด (สุวัจน์ สงวนวงษ์, 2537)

ปัจจุบันมีการเพิ่มขึ้นของประชากรโลกอย่างรวดเร็วจากรายงานประชากรเมื่อกลางปี พ.ศ.2533 โลกมีประชากรทั้งสิ้นประมาณ 5.3 พันล้านคน และคาดประมาณว่าในกลางปี พ.ศ.2543 ประชากรของโลกจะเพิ่มขึ้นเป็น 6.3 พันล้านคน โดยเฉลี่ยประชากรโลกเพิ่มขึ้นประมาณปีละ 100 ล้านคนซึ่ง 90 เปอร์เซ็นต์ เป็นประชากรในประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งรวมถึงประเทศไทย ที่มีประชากรประมาณ 61 ล้านคน มากเป็นอันดับที่ 17 ของโลก (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สถาบันประชากรศาสตร์, 2538) และด้วยสาเหตุแห่งการเพิ่มจำนวนประชากรอย่างรวดเร็วนี้ ก่อให้เกิดผลกระทบโดยตรง ต่อการใช้ทรัพยากรซึ่งเป็นที่ทราบกันดีแล้วว่า ทรัพยากรนั้นมีอยู่อย่างจำกัด แต่ในทางตรงกันข้าม ประชากรของโลกรวมถึงประชาชนคนไทยต่างมองข้ามความสำคัญดังกล่าวไป การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศไทย มุ่งเน้นที่ 'การตอบสนองประโยชน์ของตนเองเป็นที่ตั้ง' สถาบันการศึกษามีได้ตอบสนองต่อการผลิตบุคลากร ที่สอดคล้องกับการปฏิบัติเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน หรือที่เรียก Sustainable Development หรือการสร้างสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน (Sustainable Environment) ประชาชนชาวไทยจำนวนมากมองเห็นถึงความสำคัญ ของการแสวงหาประโยชน์ มากกว่าการมีคุณภาพชีวิตที่ดี เช่น การที่ผู้ใช้แรงงานเห็นความสำคัญของการ เรียกร้องเพิ่มค่าจ้างแรงงาน มากกว่าที่จะเรียกร้องให้สถานประกอบการปฏิบัติตามกฎหมายเพื่อสร้างความปลอดภัยในการ ทำงานและช่วยกันรักษาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

เมื่อใดก็ตามที่ ประชาชนไทยเริ่มหันมาเห็นความสำคัญของชีวิต ก็เท่ากับคนไทยเริ่มมองเห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อม เพราะมีแต่สิ่งแวดล้อมที่ดีเท่านั้น ที่จะทำให้ชีวิตมีคุณภาพที่ดีได้ การขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจและความก้าวหน้าทางวิทยาการต่างๆ ของประเทศไทยก่อให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมมากขึ้น ถึงขั้นเป็นปัญหารุนแรงและส่งผลกระทบต่อสุขภาพ และอนามัยของประชาชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การให้ความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับพื้นฐานด้านสิ่งแวดล้อมแก่นักเรียน นักศึกษา

และประชาชน จึงเป็นอีกหนทางหนึ่งที่จะนำไปสู่การป้องกัน แก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อช่วยให้ประชาชนสามารถมีชีวิตรอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดีได้อย่างเป็นปกติสุข (สุวัจน์ สงวนวงษ์, 2537)

จากรายงานเกี่ยวกับประชากรของประเทศไทย พบว่า ข้อมูลการกระจายตัวด้านอายุของประชากรตามกลุ่มอายุ 4 กลุ่ม ในช่วงปี พ.ศ. 2533 - 2558 แสดงให้เห็นโครงสร้างด้านอายุของประชากรของประเทศไทยจะเปลี่ยนแปลงอย่างมาก โดยสัดส่วนของประชากรวัยเด็ก (อายุต่ำกว่า 15 ปี) จะลดลง อันเป็นผลให้อัตราส่วนการพึ่งพิงวัยเด็กลดลง ในขณะที่สัดส่วนประชากรวัยสูงอายุ (อายุ 65 ปี ขึ้นไป) จะมีเพิ่มขึ้น อันเป็นผลให้อัตราส่วนการพึ่งพิงวัยชราเพิ่มสูงขึ้น ฉะนั้นอัตราส่วนการพึ่งพิงโดยรวมจะลดต่ำลง นั่นคือประชากรในวัยแรงงานหรือผู้มีอายุ 15-64ปีจะมีภาวะที่ต้องเลี้ยงดูประชากรวัยเด็ก และประชากรวัยสูงอายุลดลง จึงน่าที่ ประเทศไทย จะพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมดีขึ้น (สถาบันประชากรศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กุมภาพันธ์ 2538) จากข้อมูลดังกล่าว จำนวนประชาชนชาวไทยประมาณ 61 ล้านคนนี้ จะมีประชากรที่เป็นเยาวชน (หมายถึงบุคคลที่มีอายุ 15-25 ปี : ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. 2521) อยู่มากถึง 12 ล้านคน ซึ่งในอนาคตเยาวชนเหล่านี้ จะเข้าสู่วัยแรงงานและเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ

Weinstein (1972) ได้เขียนไว้ว่า "เด็กเป็นสมบัติทางธรรมชาติที่มีค่าของสุขของสหรัฐอเมริกา" หรืออาจกล่าวได้ว่า เด็กเป็นสมบัติทางธรรมชาติที่มีค่าสูงสุดของโลก หลายคนเห็นความสำคัญและเห็นด้วย กับคำกล่าวข้างต้น อย่างเช่นมีคำขวัญของไทยที่กล่าวว่า "เด็กวันนี้คือผู้ใหญ่ในวันหน้า" หรือ "เด็กฉลาด ชาติเจริญ" เพราะว่าเด็กและเยาวชนทุกคนมีศักยภาพในการเจริญเติบโต และการพัฒนาตนเองอย่างมาก มาอยู่แล้ว และเป็นหน้าที่ของโรงเรียนและผู้ใหญ่ที่จะทำให้เด็กและเยาวชนได้ใช้ศักยภาพอย่างสมบูรณ์ เต็มที่ โดยรัฐบาลเป็นผู้จัดการศึกษาให้ และมุ่งหวังให้เด็กและเยาวชนทุกคนได้รับการศึกษาและพัฒนา ตนเองได้อย่างทั่วถึง (ชีพสุมน รังสยาร, 2531)

จากการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประเทศไทยที่ผ่านมา นับเป็นครั้งแรกที่กฎหมายไทย ประกาศให้เยาวชนไทยอายุ 18 ปีมีสิทธิ์ในการเลือกตั้งได้ เป็นเครื่องหมายแสดงให้เห็นความสำคัญของเยาวชน ดังนั้นเยาวชนคนหนุ่มสาว ในฐานะกลุ่มชนที่มีพลังความสามารถเป็นกำลังสำคัญของชาติ จึงควรมีส่วนร่วมในการพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และด้วยสาเหตุที่เยาวชนนั้นเป็นเสมือนกับ "จุดเชื่อมโยงของสถาบันหลัก" ของทุกสถาบันในสังคม เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา เป็นต้น เยาวชนจึงเป็นสมาชิกที่เป็นกำลังสำคัญ เป็นวัยที่เกาะกลุ่มกันได้เห็นยวบแน่นมั่นคง มีความเป็นเพื่อนฝูง กว่าวัยอื่น ๆ ความคิดอ่านบริสุทธิ์ มีผลประโยชน์แอบแฝงน้อย การสร้างเยาวชนของชาติให้มองเห็น ความสำคัญของการมีชีวิตที่มีคุณภาพดี มากกว่าการตักตวงผลประโยชน์ให้ตน

เองหรือหมู่พวกของตนเท่านั้น จึงเป็นอีกหนทางหนึ่งการแก้ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมของประเทศไทย

แผนพัฒนาเด็กและเยาวชน ในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 พ.ศ.2535-2539 ได้จัดทำขึ้นเพื่อป้องกัน แก้ไขปัญหา และสนองตอบต่อการพัฒนาเด็กและเยาวชน ทั้งนี้ได้มีการ กำหนดกรอบและแนวคิด ให้มีความสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระยะช่วง พ.ศ.2535-2539 นโยบายเยาวชนแห่งชาติ นโยบายรัฐบาลปฏิญญาระดับโลกว่าด้วยความอยู่รอดของ เด็ก การปกป้องและการพัฒนาเด็ก ปฏิญญาเพื่อเด็ก อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กรวมทั้งนโยบายและแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนระยะยาว ซึ่งแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนทุกฉบับดังกล่าว ได้กำหนดทิศทางหลักและจุดเน้นที่สำคัญในการพัฒนาเด็กและเยาวชน 7 ประการ และกล่าวถึงนโยบายและมาตรการพัฒนา เด็กและเยาวชนด้านสังคม วัฒนธรรม จริยธรรม และการเมืองการปกครองไว้หลายประการ ในส่วนที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมคือ

ข้อ 3. ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องในการใช้การอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

นับเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่ารัฐบาลไทยและทุกรัฐบาลของทุกประเทศในโลก มีหน้าที่ส่งเสริมการดำเนินงานทุกด้าน เพื่อสร้างเยาวชนให้มีความตระหนักในคุณค่าของสิ่งแวดล้อมในเชิงของการใช้และการอนุรักษ์ ซึ่งเครื่องมือที่ดีที่สุดก็คือการศึกษา ในปัจจุบันได้มีการกำหนดให้เรื่องสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติได้รับการบรรจุลงในเนื้อหาหลักสูตรทางการศึกษาและนับว่าเป็นสิ่งดีแล้ว แต่อย่างไรก็ตามการจัดการศึกษานั้นมีขั้นตอนการดำเนินการมากมาย อีกทั้งการศึกษาตามวาระหลักสูตรต้องใช้เวลายาวนาน และมีลักษณะเป็นแบบทางการ (Formal Education) เป็นการศึกษาจากตำราที่อยู่ในห้องเรียนเป็นส่วนใหญ่แม้ว่าเนื้อหาจะพูดถึง การอนุรักษ์ธรรมชาติก็ตาม ทั้งนี้อาจไม่ได้รับความสนใจจากเยาวชนเท่าที่ควร เนื่องจากเกิดแรงจูงใจน้อย

Ogburn และ Nimkoff (1958) ได้ทำการศึกษา พบว่าการเปลี่ยนแปลงทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นไปในระดับที่รวดเร็วกว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ดังนั้นองค์กรทางสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนมีความจำเป็นที่ต้องทำให้ระดับการเปลี่ยนแปลงนี้สมดุลย์เพื่อที่จะทำให้นักเรียนเตรียมตัวรับสถานการณ์ ต่าง ๆ ได้เหมาะสมกับเวลา ดังนั้นการแสวงหารูปแบบการศึกษาที่เหมาะสมกับลักษณะนิสัยของผู้เป็นเยาวชน มีความยืดหยุ่นในการใช้เทคนิค กระบวนการและทำให้เกิดประสิทธิผล ตามวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมการอนุรักษ์และการรู้จักใช้ทรัพยากรได้อย่างชาญฉลาด จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจและจำเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งรูปแบบการจัดการศึกษาที่ใช้เวลาในระยะสั้นแต่เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมากที่สุดก็คือกระบวนการของการฝึกอบรมนั่นเอง

ในปัจจุบัน การฝึกอบรม กำลังตื่นตัวและได้รับความสนใจ เป็นที่นิยมอย่างแพร่หลายในหน่วยงาน องค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ไม่ว่าจะเป็องค์กรขนาดเล็ก ขนาดกลางหรือขนาดใหญ่ก็ตาม ดังจะเห็น ได้จากโครงการฝึกอบรมต่างๆ สำหรับบุคลากรในทุก ระดับ ทุกแผนก ทุกฝ่าย ในหน่วยงานต่างๆ เพิ่มมาก ขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งองค์กรเหล่านั้นได้ตระหนักและเล็งเห็นถึงความสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นอย่าง มาก โดยถือว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นการลงทุนที่คุ้มค่า และการแข่งขันในอนาคตเกือบทุกเรื่อง จะต้องแข่งขันกันในเรื่องคุณภาพและคุณค่าของคน (สมชาติ กิจยรรยง, 2537)

การฝึกอบรม หมายถึง กระบวนการที่มีระเบียบแบบแผน ซึ่งมุ่งหมายที่จะพัฒนาบุคลากรให้มี ความรู้ (Knowledges) และความชำนาญ(Skill) เพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะวัตถุประสงค์ขององค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ (ภิญโญ สาร, 2517)

การฝึกอบรม จะมุ่งไปในด้านที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้เฉพาะอย่างที่จำเป็นกับการทำงานและมัก ใช้เวลาน้อยกว่าการเรียนในห้องเรียน (วุฒิชัย จ่านงค์, 2513)

การฝึกอบรม เป็นการให้การศึกษากับบุคคล และการศึกษานี้เองที่ถือเป็นรากแก้วของการพัฒนาบุคคลให้มีทักษะ (เมธี ปิรันธนานนท์, 2525)

จากตัวอย่างความหมายของการฝึกอบรมข้างต้น พอจะสรุปได้ว่า การฝึกอบรม คือ กระบวนการการ พัฒนาคุณภาพของบุคคลและการฝึกอบรมจะเกี่ยวข้องกับการศึกษาอยู่มาก บางครั้งก็ใช้ควบคู่กัน เช่น การศึกษาอบรม หรือการอบรมสั่งสอน และหากพิจารณากว้างๆ แล้ว จะเห็นว่าการฝึกอบรมก็คือการศึกษา การศึกษาก็คือการฝึกอบรม เพราะวิธีการที่ใช้ในการศึกษาและการฝึกอบรม มีลักษณะเหมือนๆ กัน แทบจะกล่าวได้ว่าการศึกษาและการฝึกอบรมเป็นสิ่งเดียวกันนั่นเอง (ประหยัด จิรวรรณ, มปป)

การฝึกอบรมเป็นวิธีการให้การศึกษแบบหนึ่งที่ใช้พัฒนาความรู้ ความสามารถ ปลูกฝังความคิด สร้างจิตสำนึกหรือฝึกอบรมเพื่อเปลี่ยนทัศนคติของบุคคลให้มากขึ้นในทิศทางที่พึงประสงค์ ทั้งมีจุดมุ่งหมายให้เกิดประโยชน์ในเชิงการพัฒนาอย่างสูงสุด จึงอาจถือได้ว่า ‘การฝึกอบรม เป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญที่สุด ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มีกิจกรรมเยาวชนอย่างหนึ่ง ที่ประเทศที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยนิยมนำมาใช้ในการฝึกอบรมเยาวชนให้มีประสบการณ์กันทุกคนนั่นคือ กิจกรรมที่เรียกว่า ‘กิจกรรมกลุ่ม’ หรือ ‘กลุ่มสังคม’ ซึ่งอาจออกมาในรูปของ ‘สโมสร’ หรือ Clup งานที่เกี่ยวกับกิจกรรมกลุ่มก็เรียกว่า กรุปเวิร์ค ผู้ที่ทำงานกลุ่มก็เรียกว่าผู้นำกลุ่มหรือผู้ทำงานกลุ่ม กิจกรรมดังกล่าวเน้นการรวมตัวของกลุ่มเป็นสำคัญ กลุ่มที่มีสมาชิกเริ่มทำความรู้จักโดยใช้กิจกรรมต่างๆของกลุ่มเป็นสื่อ (จักรกริช อนุเวช วรวงศ์กุล, 2537)

การฝึกอบรมเยาวชนโดยใช้กิจกรรมเป็นสื่อนี้ เป็นที่รู้จักกันดีในชื่อของกิจกรรม ‘ค่ายเยาวชน’ ซึ่งความหมายของคำว่าค่ายเยาวชน ตามที่กล่าวไว้ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตสถาน พ.ศ.2525 หมายถึง ‘สถานที่ซึ่งจัดขึ้นหรือใช้ฝึกอบรมเยาวชนให้รู้จักการ

ดำรงเป็นหมู่คณะ โดยให้ร่วมกิจกรรมต่างๆ ให้รู้จัก ช่วยตัวเอง ช่วยหมู่คณะ รู้จักระเบียบวินัย” และความหมายของค่ายเยาวชนอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ก็หมายถึง การฝึกอบรมเยาวชนให้ตระหนักถึงคุณค่า การใช้ประโยชน์จากธรรมชาติอย่างชาญฉลาด รู้จักการป้องกัน การสูญเสีย รู้จักการบำรุงรักษาและการฟื้นฟูธรรมชาติ โดยให้ร่วมกิจกรรมต่างๆ

กิจกรรมเป็นสื่อการสอนประเภทหนึ่งที่มีความสำคัญ นิยมนำมาใช้ในการฝึกอบรมและการศึกษา ดังที่กล่าวไว้ในกรวยประสบการณ์ของ เอ็ดการ์ เดล ซึ่งจากกรวยประสบการณ์ เดลได้จำแนกสื่อการสอนออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. สื่อประเภทวัสดุ (Software) หมายถึงสื่อที่เก็บความรู้ในตัวเองซึ่งสามารถจำแนกออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1.1 วัสดุประเภทที่สามารถถ่ายทอดความรู้โดยไม่จำเป็นต้องใช้สื่ออื่นๆ ช่วย เช่น แผนที่ ลูกโลก รูปภาพ หุ่นจำลอง เป็นต้น

1.2 วัสดุประเภทที่ไม่สามารถถ่ายทอดความรู้ได้ด้วยตัวเอง จำเป็นต้องอาศัย อุปกรณ์อื่นๆ ช่วย เช่น แผ่นเสียง ภาพยนตร์ สไลด์ ฯลฯ

2. สื่อประเภทอุปกรณ์ (Hardware) หมายถึงสิ่งที่เป็นตัวกลางหรือตัวผ่านที่ทำให้ข้อมูลหรือ ความรู้ ที่บันทึกในวัสดุ ถ่ายทอดออกมาให้เห็นหรือได้ยิน เช่น เครื่องฉายแผ่นใส เครื่องฉายสไลด์ เครื่องฉายภาพยนตร์ เป็นต้น

3. สื่อประเภทเทคนิคและวิธีการ (Techniques and Methods) หมายถึงสื่อที่มีลักษณะเป็นแนว ความคิดหรือรูปแบบขั้นตอนในการเรียนการสอน โดยสามารถนำสื่อ และอุปกรณ์มาใช้ช่วยในการสอนได้ เช่น เกมและสถานการณ์จำลอง การสอนแบบจุลภาค การสาธิต เป็นต้น

นอกจากนี้สื่อการสอน ยังจำแนกออกได้ตาม ทรัพยากรการเรียนรู้ (Learning Resources) เป็น 5 รูปแบบ Ely (1972) ได้แบ่งสื่อที่ออกแบบขึ้นเพื่อจุดมุ่งหมายทางการศึกษาและสื่อที่มีอยู่แล้วนำมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน ได้แก่ 1. สื่อประเภทบุคคล (People) ในทางการศึกษาหมายถึงบุคลากรที่อยู่ในระบบของโรงเรียน ได้แก่ ครู ผู้บริหาร ผู้แนะแนวการศึกษา ผู้ช่วยสอนหรือผู้ที่อำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ส่วนคำว่า “คน” ตามความหมายของการประยุกต์ใช้นั้นได้แก่ คนที่มีความชำนาญงานในแต่ละสาขาที่มีอยู่ในวงสังคมทั่วไป คนเหล่านี้นับเป็น “ผู้เชี่ยวชาญ” ซึ่งแม้จะไม่ใช่นักการศึกษา แต่ก็สามารถอำนวยความสะดวกหรือเชิญมาเป็นวิทยากรเพื่อเสริมการเรียนรู้ได้ อาทิเช่น นักดนตรี ศิลปิน พระ นักการเมือง ข่างซ่อมรถยนต์ เป็นต้น

2. สื่อประเภทวัสดุ (Material) วัสดุในการศึกษาโดยตรงจะเป็นประเภทที่บรรจุเนื้อหา บทเรียน โดยไม่คำนึงถึงรูปแบบ เช่น หนังสือ สไลด์ ภาพยนตร์ แผ่นที่ เป็นต้น

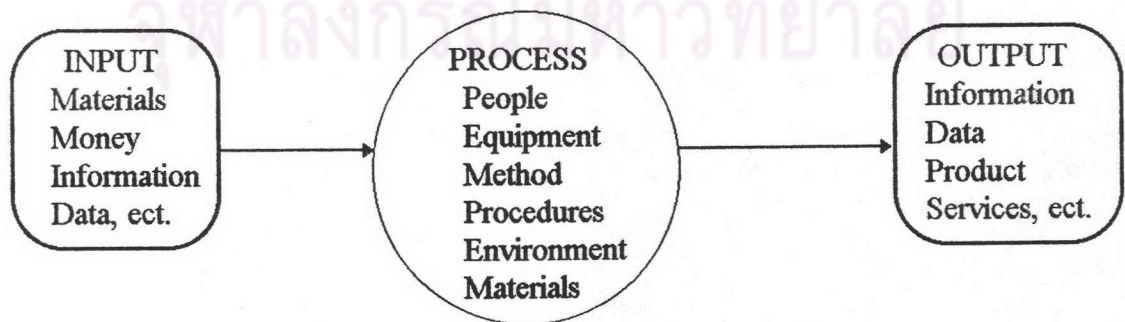
3. สื่อประเภทอาคารสถานที่ (Setting) หมายถึง ดึก อาคาร ที่ว่าง สิ่งแวดล้อม

4. สื่อประเภทเครื่องมือและอุปกรณ์ (Tool and Equipment) เป็นทรัพยากรในการเรียนรู้ที่ต้องใช้ร่วมกับทรัพยากรอื่น ๆ ส่วนมากเป็นเครื่องมือทางด้านอุตสาหกรรมหรือเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น เครื่องถ่ายภาพเอกสาร เครื่องคอมพิวเตอร์ เป็นต้น

5. สื่อประเภทกิจกรรม (Activity) โดยทั่วไปแล้วกิจกรรมที่กล่าวถึงมักจัดขึ้นเพื่อกระทำร่วมกับทรัพยากรอื่น หรือเป็นเทคนิควิธีพิเศษเพื่อการเรียนการสอน เช่น การสอนแบบ โปรแกรม เกมและ สถานการณ์จำลอง การจัดทัศนศึกษา เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้มักมีวัตถุประสงค์เฉพาะ มีการใช้วัสดุการเรียนเฉพาะวิชา หรือมีวิธีการพิเศษในการเรียนการสอน

ในการปฏิบัติกิจกรรม สิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือความเป็นไปได้และกระบวนการวางแผนการปฏิบัติที่เป็นระบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เนื่องจากเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน เกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิตและเรื่องของผลประโยชน์ เช่น กรณีของการสร้างเขื่อน จะมีประชาชนส่วนหนึ่งได้ประโยชน์ และส่วนหนึ่งเสียประโยชน์ อีกทั้งส่งผลกระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิตของคนอื่น ส่วนหนึ่ง จึงมักปรากฏเป็นกรณีขัดแย้ง ในบางครั้งถึงขั้นเกิดความรุนแรง ดังที่ปรากฏให้เห็นบ่อยครั้งๆ ทั้งภายในและนอกประเทศ ความเหมาะสมและความพอดี และการสร้างเป้าหมายที่ชัดเจน จึงเป็นสิ่งที่ สำคัญในการสร้างและการถ่ายทอดสู่เหล่าเยาวชน

การฝึกอบรมด้วยกิจกรรม นับเป็นระบบย่อยระบบหนึ่งในระบบการศึกษาใหญ่ ซึ่งการดำเนินการจัด ค่าอนุรักษ์ธรรมชาติสำหรับเยาวชนนั้น ผู้จัดต้องมีการวางแผนและตั้งวัตถุประสงค์การอบรมในค่ายให้ดี เสียก่อน เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการจัดการ ตลอดจนการเตรียมเนื้อหาและกำหนดวิธีการฝึกอบรมเพื่อให้เยาวชนเกิดการเรียนรู้ตามเป้าหมายของค่าย แต่ถ้าหากการจัดค่ายไม่ประสบผลสำเร็จตามที่ควรจะเป็น โดยอาจมีปัญหาในการฝึกอบรมหรือจัดการอบรมแล้วเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมในค่าย ไม่เกิดการเรียนรู้ ตามเป้าประสงค์หรือเกิดผลไปในทิศทางที่ไม่ต้องการก็จำเป็นที่จะต้องมีการวิเคราะห์ปัญหาและหาแนวทางแก้ไขข้อบกพร่อง วิธีการแก้ปัญหานั้นมีมากมายวิธีหนึ่งก็คือ เทคนิคการจัดระบบ หรือ System Approach

แผนภูมิที่ 1 แสดงระบบของ Input / Output process model

ที่มา : Dale, Carol, Glen. Total Quality Management, 1995: 72

การจัดระบบ เป็นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ที่มีการกำหนดปัญหา สมมุติฐาน การวิเคราะห์ข้อมูล และการทดลองนำไปใช้จริงกับการฝึกอบรมภายในค่ายฯ การจัดระบบการฝึกอบรมในค่ายจึงเป็นการรวม กระบวนการเรียนการสอนและการออกแบบค่ายควบคู่กันไป ตลอดเวลา ในเรื่องนี้ เคมป์ (Kemp, 1985) กล่าวว่า

การออกแบบการสอนอย่างมีระบบ ซึ่งอาศัยความรู้ความเข้าใจของกระบวนการเรียนรู้โดยการรวม องค์ประกอบและตัวแปรต่างๆ เข้าไว้ด้วยกันเพื่อการตัดสินใจในการออกแบบการสอนนั้นๆ แล้วจึงทำการทดสอบและแก้ไขปรับปรุงจนใช้ได้ผลดี เป็นการนำไปสู่ความสำเร็จในการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ จะต้องอาศัยกระบวนการของการวางแผนอย่างเป็นระบบ (Process Of Systematic Planning) ซึ่งต้องอยู่ บนหลักพื้นฐาน 4 ประการคือ

1. ผู้เรียน ได้แก่ ลักษณะของสมาชิกเยาวชนในค่ายฯ
2. วัตถุประสงค์ ได้แก่ วัตถุประสงค์ของการจัดค่าย/สิ่งที่เยาวชนจะเกิดการเรียนรู้
3. วิธีการและกิจกรรม ได้แก่ การกำหนดวิธีการและกิจกรรมในค่ายฯ
4. การประเมิน ได้แก่ การกำหนดวิธีการประเมินผล เพื่อตัดสินใจว่าเยาวชนเกิดการเรียนรู้ตามเป้าประสงค์ในการจัดค่ายฝึกอบรมหรือไม่ อย่างไร

ดังนั้น รูปแบบและกระบวนการ ในการฝึกอบรมเยาวชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ จึงต้องมี การศึกษาและเตรียมการให้เห็นชัดเจนทั้งด้านเนื้อหา รูปแบบ กระบวนการ การจัดการ การประเมิน ซึ่งต้องใช้องค์ความรู้ในเรื่องการออกแบบและการจัดระบบการฝึกอบรม การคัดเลือกกิจกรรมที่เหมาะสม ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งผู้ที่จะมีบทบาทสำคัญในเรื่องนี้ก็คือ ผู้จัดตั้งค่ายเยาวชนอนุรักษ์ธรรมชาติ นั้นเอง สำหรับประเทศไทยในขณะที่สถานการณ์ทางด้านสิ่งแวดล้อมทวีความรุนแรงขึ้นนี้ ปัจจุบัน มีหน่วยงานมากมายที่จัดตั้งขึ้นเพื่อทำงานรับผิดชอบเยาวชนด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งจำแนกได้ดังต่อไปนี้

(1) หน่วยงานของภาครัฐ อาทิเช่น กองส่งเสริมพัฒนาเยาวชน ของสำนักงานคณะกรรมการ ส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ(สยช.) กองส่งเสริมและเผยแพร่ของกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น เท่าที่ทำการสำรวจได้มีจำนวนทั้งสิ้น 36 หน่วยงาน (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, 2537)

(2) หน่วยงานภาคเอกชน อาทิเช่น มูลนิธิร่วมจิตต์น้อมเกล้าเพื่อเยาวชน มูลนิธิส่งเสริมกิจการ เยาวชนในชุมชนแออัด สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน ฯลฯ เป็นต้น เท่าที่ทำการสำรวจได้มีจำนวน 68 หน่วยงาน (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, 2537)

(3) สโมสรนิสิต นักศึกษาในมหาวิทยาลัย สถาบันราชภัฏ สถาบันทหารตำรวจ ซึ่งมักจะนิยมจัดในลักษณะค่ายอาสาพัฒนาชนบท หรือค่ายสิ่งแวดล้อม ค่ายเยาวชนวิชาการ เท่าที่สำรวจได้ เกือบทุกสถาบันมักมีชมรมค่ายอาสา ชมรมผู้นำเพื่อประโยชน์และอื่น ๆ

จากการที่ผู้วิจัย ได้มีประสบการณ์ในการจัดค่ายเยาวชนร่วมกับหน่วยงานในภาครัฐ และภาคเอกชน ตลอดจนได้ร่วมออกค่ายอาสาพัฒนา เมื่อครั้งเป็นนิสิตในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และได้จัดค่ายเยาวชน อนุรักษ์ธรรมชาติเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน สังเกตได้ว่า หน่วยงานต่าง ๆ ที่จัดค่ายเยาวชน ทั้งหน่วยงานของรัฐ เอกชน และกลุ่มนิสิตนักศึกษา มีความเหมือนและความแตกต่างกันในรูปแบบการจัดหลายประการและไม่สามารถหารูปแบบและกระบวนการจัดที่เป็นมาตรฐานได้แม้ว่าจะเป็นการจัดค่ายเยาวชนในลักษณะเดียวกัน

นอกจากนี้สถานศึกษาที่จัดการเรียนการสอนวิชาลูกเสือ-เนตรนารี และมีการเข้าค่ายพักแรมและ เดินทางไกล หลายสถานศึกษาขาดการปลูกฝังความคิดเชิงอนุรักษ์ให้กับนักเรียน เช่น ในกิจกรรมเดินทาง ไกล ผู้กำกับกองลูกเสือสามารถสอนให้ลูกเสือใช้ก้อนหินทำเครื่องหมายชี้ทาง ดีกว่าการตัดกิ่งไม้มาทำลูกศรเพื่อชี้ทาง หรือการใช้มีพินตามต้นไม้เป็นรูปเครื่องหมายชี้ทาง เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้ เป็นเพราะสถาน ศึกษาหลายแห่ง ยังขาดแหล่งข้อมูลที่จะใช้เป็นแนวในการจัดกิจกรรมและเทคนิคกิจกรรมที่จะส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติ

ด้วยเหตุที่สถานการณ์ทางสิ่งแวดล้อมและการขาดการอนุรักษ์ธรรมชาติของประเทศ จะมีความรุนแรงมากขึ้นในอนาคต การป้องกันและการแก้ปัญหาในระยะยาวจำเป็นต้องเร่งสร้างคนรุ่นใหม่ให้มีความคิดเชิงอนุรักษ์ควบคู่ไปกับการพัฒนา การพัฒนาประเทศ เป็นไปอย่างรวดเร็วเทคโนโลยี ทำให้ประชาชนและเยาวชนห่างไกลจากธรรมชาติ แนวโน้มการจัดการฝึกอบรมในลักษณะ "ค่ายเยาวชนอนุรักษ์ธรรมชาติ" ในสถานศึกษาและองค์กรต่างๆ จะ มีมากขึ้น โดยจะได้รับการสนับสนุนส่งเสริมทั้งด้านนโยบายและการงบประมาณจากภาครัฐ เอกชนและองค์กรระหว่างประเทศ ทั้งนี้เพื่อการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมในประเทศ

ส่วนในด้านธุรกิจ บริษัทเอกชนอิสระที่รับจัดค่ายฝึกอบรมเยาวชน ในรูปแบบต่างๆ จะ มีมากขึ้น เช่น ค่ายคอมพิวเตอร์ ค่ายศึกษาธรรมชาติทางทะเล ค่ายถ่ายภาพ ค่ายฝึกความ เข็มมั่น ค่ายแนะแนวการศึกษา ซึ่งในปัจจุบันพบว่าผู้ปกครองจำนวนมากนิยมส่งบุตรหลาน เข้าร่วมค่ายเยาวชนภาคฤดูร้อนและช่วงปิดภาคเรียนมากขึ้นทั้งในและต่างประเทศ และใน อนาคตธุรกิจด้านนี้จะมีการแข่งขันกันอย่างรุนแรง ส่วนในสถาบันการศึกษาของรัฐจะได้รับ นโยบายจากส่วนกลางแต่จะประสบปัญหาในการจัดเนื่องจากขาดบุคลากร ที่มีความชำนาญ ด้านนี้และขาดรูปแบบที่จะใช้เป็นแนวทางในการจัดได้ เนื่องจากผู้ศึกษาและรวบรวมองค์ ความรู้ในด้านนี้ยังมีน้อยมาก

ด้วยเหตุผลและแนวโน้มความจำเป็นดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาถึง รูปแบบการจัดค่ายเยาวชนอนุรักษ์ธรรมชาติ เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดค่ายเยาวชนอนุรักษ์ ธรรมชาติ เป็นรูปแบบกลางและผ่านการรับรองจากผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้อง โดยสามารถนำ ไปปรับใช้ได้กับการฝึกอบรมในลักษณะค่ายเยาวชนประเภทต่างๆ สำหรับทุกหน่วยงาน โดยเฉพาะสถานศึกษาของรัฐและผู้สนใจจะได้นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์กับการพัฒนาเยาวชนและ ทรัพยากรมนุษย์ของประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับรูปแบบการจัดค่ายเยาวชน
อนุรักษ์ธรรมชาติ
2. เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดค่ายเยาวชนอนุรักษ์ธรรมชาติ

ขอบเขตของการวิจัย

1. รูปแบบการจัดค่ายเยาวชนอนุรักษ์ธรรมชาติ ยึดหลักการจัดระบบ ตามรูปแบบ
ปัจจัยนำเข้า กระบวนการจัด ปัจจัยนำออก การให้ข้อมูลย้อนกลับ และสามารถนำไปปรับใช้
ได้กับการจัดค่ายฝึกอบรมเยาวชนทุกประเภทเนื่องจากการได้รับการรับรองจากผู้เชี่ยวชาญ
2. การกำหนดรูปแบบการจัดค่ายเยาวชนอนุรักษ์ธรรมชาติ ผู้วิจัยใช้เทคนิควิจัย
แบบ EDRF ซึ่งประกอบ ด้วยเทคนิค EFR และเคลฟายจำนวน 3 รอบ สอบถามความคิดเห็น
จากผู้เชี่ยวชาญในเรื่องที่เกี่ยวข้อง
3. ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ เป็นการศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มี
ความสอดคล้องกัน

ข้อตกลงเบื้องต้น

- (1) การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาและพัฒนาารูปแบบการจัดค่ายเยาวชนอนุรักษ์ธรรมชาติ
ซึ่งมีลักษณะ เป็นรูปแบบกลางและรวบรวมองค์ความรู้แขนงต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดค่าย
เยาวชนไว้ เช่น การจัดระบบ กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ การฝึกอบรม สิ่งแวดล้อมศึกษา ฯลฯ เพื่อ
ให้หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการ จัดค่ายฝึกอบรมเยาวชนทุกประเภท สามารถนำไป
ปรับใช้ได้เหมาะสม ไม่มุ่งเน้นให้เป็นรูปแบบสำหรับหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งโดยเฉพาะ
- (2) การวิจัยเพื่อการพัฒนาารูปแบบการจัดค่ายเยาวชนอนุรักษ์ธรรมชาตินี้ ผู้วิจัย
เลือกใช้เทคนิค EDRF ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อพัฒนาขึ้นเป็นรูปแบบดังกล่าว

(4) การตัดสินใจเพื่อสรุปความเห็นสอดคล้องร่วมกันของคณะผู้เชี่ยวชาญ ถือว่า ข้อความที่มีความจำเป็น และเป็นไปได้ที่จะทำ ต้องมีค่ามัธยฐานเท่ากับหรือไม่น้อยกว่า 3.50 (หมายถึงมีความจำเป็นและความเป็นไปได้ที่จะทำในระดับมากที่สุด) และมีค่าพิสัยระหว่างควอไทล์เท่ากับหรือไม่เกิน 1.50 จากแบบลำดับขั้นการจัดค่า 5 ระดับ (เชษฐา เทียมเพชร, 2534)

(5) กลุ่มตัวอย่าง และคณะผู้เชี่ยวชาญในการวิจัยนี้ ให้ข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ และตอบแบบสอบถาม ด้วยความเต็มใจ จริงใจ และมีอิสระในการให้ข้อมูล

(6) วัน เวลา ที่แตกต่างกันในการสัมภาษณ์และตอบแบบสอบถาม ในแต่ละรอบ นั้น ไม่มีผลต่อการตัดสินใจของกลุ่มตัวอย่าง

คำจำกัดความในการวิจัย

(1) เยาวชน หมายถึง บุคคลที่มีอายุระหว่าง 15-25 ปี (พระราชบัญญัติส่งเสริมและประสานงานเยาวชน , 2521)

(2) ค่ายเยาวชน หมายถึง สถานที่ซึ่งจัดขึ้นหรือใช้ฝึกอบรมเยาวชนให้รู้จักการดำรงเป็นหมู่คณะ โดยให้ร่วมกิจกรรมต่างๆ ให้รู้จักช่วยตัวเอง ช่วยหมู่คณะรู้จักระเบียบวินัย (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525)

(3) ค่ายเยาวชนอนุรักษ์ธรรมชาติ หมายถึง การฝึกอบรมเยาวชนให้ตระหนักถึงคุณค่า การใช้ประโยชน์ จากธรรมชาติอย่างชาญฉลาด รู้จักการป้องกันการสูญเสีย และรู้จักการบำรุงรักษาและการฟื้นฟูธรรมชาติ โดยให้ร่วมกิจกรรมต่างๆ

(4) การพัฒนารูปแบบ ในการวิจัยนี้หมายถึง การสร้างรูปแบบของระบบที่แสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ ขั้นตอน วิธีการ ที่มีความจำเป็นและเป็นไปได้ที่จะทำ ในการจัดค่ายเยาวชนอนุรักษ์ธรรมชาติ ซึ่งให้รายละเอียดในการจัดค่ายเยาวชนอนุรักษ์ธรรมชาติอย่างเป็นระบบและนำเสนอเป็นรูปแบบประกอบความเรียง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

(1) ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับ รูปแบบและกระบวนการจัดค่ายเยาวชนอนุรักษ์ธรรมชาติ ในลักษณะที่เป็นรูปแบบของระบบ ประกอบด้วยความเรียง ที่พัฒนาขึ้นจากประสบการณ์การจัดค่ายเยาวชนของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในการวิจัย โดยสามารถใช้เป็นแนวทางในการจัดเบื้องต้นให้กับหน่วยงานหรือองค์กรที่สนใจ

(2) เกิดองค์ความรู้ใหม่ในวงการฝึกอบรม โดยเฉพาะในด้านการจัดการฝึกอบรม ประเภทค่ายฝึกอบรมเยาวชนเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติ หรือในลักษณะอื่นที่ใกล้เคียงกัน ซึ่งในปัจจุบันมีหน่วยงานให้ความ สนใจจัดขึ้นเป็นจำนวนมาก แต่องค์ความรู้ต่างๆ ยังกระจุก กระจายไม่เป็นเอกภาพและขาดแนวทาง ที่ชัดเจน สืบเนื่องจากเอกสารตำราที่เกี่ยวกับค่ายเยาวชนอนุรักษ์ธรรมชาติ มีจำนวนน้อยและมีเนื้อหาแยกเป็นส่วน โดยมิได้กล่าวถึงเทคนิควิธีของกิจกรรมภายในค่ายเยาวชนอนุรักษ์ธรรมชาติไว้โดยตรง

(3) เป็นแนวทางแก่ครูผู้สอนระดับต่างๆ ในการประยุกต์ใช้กิจกรรมการสอน ประเภทค่ายฝึกเยาวชน หรือการฝึกอบรมกิจกรรมเชิงกลุ่มสัมพันธ์ ทั้งการเรียนการสอนในระบบโรงเรียนและนอกโรงเรียน

(4) เป็นแนวทางสำหรับผู้บริหาร ผู้อำนวยการจัดค่าย และผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดค่ายเยาวชนอนุรักษ์ธรรมชาติ สำหรับการวางแผนการจัดค่ายต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย